

Pratarmė

Kauno meno mokykla 2022 m. šventė 100 metų jubiliejų. Jam paminėti buvo skirta tarptautinė mokslo konferencija, vykusi Kaune 2022 m. rugsėjo 15–16 d. Ją inicijavo Vilniaus dailės akademijos Kauno fakultetas ir Dailėtyros institutas, Kauno kolegijos Menų akademija, bendradarbiauta su Nacionaliniu M. K. Čiurlionio dailės muziejumi. Pranešimus skaitė per 20 Lietuvos ir kitų šalių mokslininkų bei meno tyrėjų. Dvi dienas trukusią konferenciją sudarė 6 sesijos, kelios iš jų vyko anglų kalba su vertimu į lietuvių kalbą.

Sesiją „Meno akademijos vizijos ir modernios kultūros sampratos tarpukario Europoje“ moderavo šviesaus atminimo mūsų kolegė dr. Ieva Antanavičiūtė-Pleikienė (1971–2024)*.

Konferencijos atidarymas,
Teodoro Biliūno nuotr.

Dr. Ieva Antanavičiūtė-Pleikienė,
Teodoro Biliūno nuotr.

* Algė Andriulytė, „Kometos švytėjimas. In memoriam Ievai Antanavičiūtei-Pleikienei (1971–2024)“, 7 meno dienos, 2024 06 07.

Konferencija tapo pagrindiniu atspirties tašku naujoms įžvalgoms ir moksliniams straipsniams atsirasti. Nuo Kauno meno mokyklos įkūrimo čia puoselėti dailės edukacijos procesai, jų įkvėpta meninė tradicija Lietuvoje išgyveno daugybę virsmų, kuriuos lėmė įvairialypiai XX a. lūžiai. Leidinyje naujai apmąstoma Kauno meno mokykloje suformuotų tradicijų kilmė ir pobūdis; aptariamos sąveikos su modernizmo sąjūdžio idėjomis; prisimenama šios mokyklos istorija, jos ištakos, raida; išryškinamos paralelės su kitomis XX a. pirmos pusės Europos meno mokyklomis, ypač įkurto mis panašiu metu.

Pirmame leidinio skyriuje „Kauno meno mokyklos istorija ir tradicijos“ straipsnių autoriai nagrinėja skirtingas aukštosios mokyklos atsiradimo ir tolesnės raidos aplinkybes, sąsajas su pirmtakais ir įvairiais kultūriniais kontekstais. Dr. Aušrinė Kulvietytė-Cemnolonskė aptaria tarpukario vizualaus istorinio pasakojimo ypatumus ir meno angažuotumo specifiką. Analizuodama Kauno meno mokyklos auklėtinių darbus, formavusius Lietuvos valstybės istorijos naratyvą, parodo, kaip buvo siekiama reguliuoti ir skatinti istorinio žanro plėtotę tarpukario Lietuvoje. Atskleidžiamas įvairialypis nepriklausomos Lietuvos istorinio žanro vaizdas – nuo grafikos iki tapybos, nuo etiudų iki reprezentacinių monumentalių drobių, sukurtų kaip proginiai valstybės užsakymai. Dr. Vilmos Gradinskaitės straipsnyje apžvelgiamas žydų dailės ugdymas tarpukario Lietuvoje. Gilinamasi į žydų ir lietuvių meninio išsilavinimo skirtumus, rekonstruojamos Kauno meno mokyklos žydų mokinių biografijos, aptariami menininkų likimai. Tyrimas atskleidžia nemažai iki šiol nenagrinėtų dalykų – tarpukario Lietuvos žydų dailininkų skaičių, įgytą meninį išsilavinimą, jo skirtumus nuo lietuvių dailininkų, studijų Kauno meno mokykloje motyvaciją ir daugelį kitų. Dr. Stanislovas Mostauskis aptaria pirmosiose lietuvių dailės parodose išryškėjusias meninių pastangų ir modernios lietuviybės projekto sąveikas. Telkia dėmesį į procesus, inicijavusius pirmosios parodos kontekstus, taip pat į tų procesų pabaigos momentą, kurį autorius sieja su „Ars“ grupės manifesto paskelbimu. Straipsnyje siekiama išskirti ir conceptualizuoti idėjinės ištakos, kurios deklaruotais arba kūrybai imanentiškais pavidalais klojo pamatus minėtoms parodoms, be to, netiesiogiai prisidėjo prie tarpukario

Kauno meno mokyklos tradicijos formavimo. VU Istorijos fakulteto doktorantė Lina Mumgaudytė pasirinko analizuoti dvidešimt dvi Kauno meno mokyklos gyvo modelio pamokų fotografijas. Naudodama socialinei dailės istorijai artimas prieigas atskleidžia šio siužeto konfliktines erdves, dalyvių – mokinių, dėstytojų, pozuotojų – dinamiką bei kaitą. Siekdama įkontekstinti gyvo modelio pamokų fotografijų naratyvus, autorė pasitelkia ne tik to meto Lietuvos aktualijas, bet ir užsienio pavyzdžius, pagrindinį dėmesį skirdama moterų pasirodymui ir pačioms pozuotojoms bei pozuotojams. Vaidos Sirvydaitės straipsnyje pristatoma dviejų menų reprezentuojančių institucijų – Kauno meno mokyklos ir M. K. Čiurlionio galerijos – sąveika tarpukario laikotarpiu. Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus Fototekos, dokumentacijos ir leidinių skyriuje saugoma dokumentinė, ikonografinė medžiaga: fotografijos, spaudiniai, rankraščiai, žemėlapiai ir žemių planai, brėžiniai, dailininkų ir organizacijų archyvai, leidiniai, kurių pagrindu ir atliktas tyrimas. Gausi ištyrinėta archyvinė medžiaga iliustruoja Kauno meno mokyklos ir Čiurlionio galerijos tarpusavio ryšį, jų istoriją, atspindi sąsajas su atskiromis abiejų institucijų veikloje dalyvavusiomis asmenybėmis.

Antrame skyriuje „Kauno meno mokyklos įtaka taikomosios dailės ir dizaino raidai“ pristatomi straipsniai, kuriuose išsamiai analizuojami Kauno meno mokyklos poveikis tarpukario taikomojo meno vystymuisi Lietuvoje ir amatų padėtis. Juose paliesti iki šiol mažiau tyrinėti taikomosios dailės ir dizaino aspektai atskirose (amatų mokyklų, keramikos, baldininkystės, tekstilės) srityse. Dr. Lijanos Šatavičiūtės-Natalevičienės straipsnyje nagrinėjamas taikomosios dailės mokymas XX a. 3–4 deš. Lietuvos amatų mokyklose ir kursuose. Aptariami taikomosios srities specialistų rengimo, ugdymo formų klausimai. Analizuojamos meninės pakraipos lavinimo sistemos kūrimo problemos, minimi reikšmingesni ugdymo židiniai. Atskleidžiamas visuomenės poreikis taikomosios dailės dirbiniais. Dr. Raimondos Simanaitienės straipsnyje nagrinėjama Kauno meno mokyklos įtaka profesionaliajai lietuvių keramikai užgimti XX a. 4 deš. Šios keramikos raida ir tolygus modernėjimas buvo paremtas *art deco* ir tautinio stiliaus principais. Analizuojama Liudviko Strolio, Vaclovo Miknevičiaus, Valdemaro Manomaičio, Emilijos Vaškevičiūtės ir kitų tuometinių Kauno

meno mokyklos Keramikos studijos dėstytojų ir absolventų kūryba. Dainos Zozaitės publikacija skirta palyginti Lietuvos ir Latvijos baldininkystę tarpukario laikotarpiu. Abiejų kaimyninių šalių menininkai kūrė interjerus ir baldų komplektus, atspindinčius tuometines modernias tendencijas, valstybės ir visuomenės poreikius. Straipsnyje siekiama išryškinti, kokie skirtumai ir panašumai vyravo Lietuvos ir Latvijos baldų dizaine, kas galėjo nulemti skirtumus abiejose šalyse. Atskleidžiama tokių Latvijos menininkų kaip Ansis Cīrulis ir Jūlijs Madernieks kūryba, nagrinėjami Lietuvos baldininkų Jono Prapuolenio, Gerardo Bagdonavičiaus, Jono Vainausko darbai. Kauno meno mokyklos tradicijų tęsėjų Vilniaus dailės akademijos Kauno fakulteto tekstilės dėstytojų šiuolaikinę kūrybą analizuoja dr. Odeta Žukauskienė. Jos publikacijoje tyrinėjama žinomų menininkų Laimos Oržekauskienės ir Monikos Žaltauskaitės-Grašienės kūryba, kurios nemažai prisidėjo prie dabartinės Kauno tekstilės mokyklos kaip savito ir originalaus reiškimo įprasminimo. Atskleidžiamas tiek dailininkų konceptualios kūrybinės raiškos įdomumas, tiek ir jų poveikis šiuolaikinei Lietuvos tekstilės raidai plačiąja prasme.

Trečiame skyriuje „Kauno meno mokyklos laikotarpis ir tyrimai kaimyninėse šalyse“ pristatomi trys užsienio autorių parengti tyrimai. Latvijos dailės akademijos profesorė dr. Stella Pelšė apžvelgia kaimyninėje Latvijoje vykusias diskusijas tarp modernistų ir tradicionalistų, pristato įvairių autorių požiūrius į bendrą to meto šalies dailės raidą ir skirtingas nuostatas dėl akademijos poreikio. Kito straipsnio autorė dr. Inesė Sirica atstovauja tai pačiai institucijai ir pateikia visai naują savo tyrimo medžiagą, pasirinkdama analizuoti grafikos absolvenčių kūrybą ir taip papildyti latvių tekstilės naratyvą. Tai pirmasis bandymas Latvijos dailės istorijoje siekiant atskleisti tekstilės meno raidą iki 1961-ųjų – Tekstilės katedros įsteigimo Latvijos dailės akademijoje. Tyrimas aktualus ne tik Latvijos, bet ir Lietuvos menotyros mokslui, turintiems bendrų istorinių sąlyčio taškų. Paskutinis šio skyriaus straipsnis yra parengtas Lvivo nacionalinės menų akademijos profesoriaus dr. Jaroslavo Kravčenkos pranešimo „Mychailo Boičuko ukrainiečių monumentalizmo mokykla (1917–1937)“ pagrindu, kurį Kaune jis perskaitė ukrainiečių kalba. Jį parengti anglų kalba padėjo autoriaus kolegė

Jaryna Popovyč. Čia išsamiai pristatoma ukrainiečių monumentalizmo mokyklos raida, jos esminiai bruožai, talentingų Mychailo Boičuko mokinių, represuotų sovietinio režimo, kūryba.

Tikimės, kad šie tekstai ir gausi vizualinė medžiaga praplės turimas žinias apie Kauno meno mokyklą, jos kūrėjus ir kūrėjas, tradicijų tęsėjas ir tęsėjus, tiesiogiai ir netiesiogiai susijusius kontekstus ir inspiruos naujiems tyrimams, atversiantiems dar kitus žvilgsnius. Šiai mokyklai skirti tyrinėjimai yra svarbūs siekiant giliau pažinti Lietuvos vizualinės kultūros raidą, ją suvokiant platesniame Europos dailės procesų kontekste ir šiandieninių kultūros aktualijų fone.

Sudarytojos

Foreword

The centenary celebration of the Kaunas School of Art in 2022 was marked by an international scholarly conference held on September 15–16, 2022, in Kaunas. The conference, organized by the Kaunas Faculty and the Institute of Art Research of the Vilnius Academy of Arts, along with the Academy of Arts of the Kauno kolegija Higher Education Institution, in collaboration with the M.K. Čiurlionis National Museum of Art, aimed to commemorate this milestone anniversary. Over 20 scholars and art researchers from Lithuania and abroad presented their findings at the conference, which spanned two days and featured six sessions. Several sessions were conducted in English with simultaneous translation into Lithuanian.

The session “Visions of Art Academy and Concepts of Modern Culture in Interwar Europe” was moderated by our colleague of bright memory Dr. Ieva Antanavičiūtė-Pleikienė (1971–2024)*. May this serve as a living tribute to her memory.

The Opening of the Conference,
photo by Teodoras Biliūnas

Dr. Ieva Pleikienė at the conference,
photo by Teodoras Biliūnas

* Algė Andriulytė, „Kometos švytėjimas. In memoriam Ievai Antanavičiūtei-Pleikienei (1971–2024)“, 7 meno dienos, 2024 06 07.

The conference served as a pivotal catalyst for generating fresh insights and scholarly articles. Since its inception, the Kaunas School of Art has been a nurturing ground for art education processes, fostering a rich artistic tradition that has undergone numerous transformations in Lithuania, shaped by the multifaceted shifts of the 20th century. This publication offers a new perspective on the origins and essence of the traditions cultivated at the Kaunas School of Art. It delves into the interactions with the tenets of the modernist movement, retraces the history of the Kaunas School of Art from its beginnings to its evolution, and draws parallels with other European art schools of the first half of the 20th century, particularly those established around the same time.

In the first chapter of the publication, titled “The History and Traditions of the Kaunas School of Art,” the authors delve into the diverse circumstances surrounding the school’s inception and subsequent development, as well as its connections with predecessors and various cultural milieus. Dr. Aušrinė Kulvietytė-Cemnolonskė examines the idiosyncrasies of the interwar visual historical narrative and the nuances of art engagement during that period. By analyzing the works of students from the Kaunas School of Art, which shaped the narrative of Lithuania’s history, the author illustrates how efforts were made to regulate and foster the development of the historical genre in interwar Lithuania. The article unveils a multifaceted portrayal of the historical genre in independent Lithuania, ranging from graphics to painting, from preparatory studies to grandiose monumental canvases commissioned by the state on occasion. Dr. Vilma Gradinskaitė’s contribution focuses on Jewish art education in interwar Lithuania. Exploring the distinctions between Jewish and Lithuanian artistic education, the article reconstructs the biographies of Jewish students at the Kaunas School of Art and examines the trajectories of artists within this context. Through her research, Gradinskaitė sheds light on several unanswered questions, including the number of interwar Lithuanian Jewish artists, their artistic education, disparities from Lithuanian artists, and the motivations behind studying at the Kaunas School of Art. Dr. Stanislovas Mostauskis delves into the intersections between artistic endeavours and the vision of modern

Lithuania that emerged during the initial exhibitions of Lithuanian art. The author delves into the processes that initiated the contexts of the first exhibition, as well as the culmination marked by the publication of the *Ars* group manifesto. The article aims to delineate and conceptualize the ideological origins that paved the way for these exhibitions, either explicitly declared or inherently ingrained in creative forms, thereby indirectly contributing to the establishment of the tradition of the interwar Kaunas School of Art. Lina Mumgaudytė, a Ph.D. student at the History Faculty of Vilnius University, opts to analyze twenty-two photographs capturing live model classes at the Kaunas School of Art. Employing an approach akin to the social history of art, Mumgaudytė unveils the nuanced dynamics and changes among the participants – students, teachers, and sitters – while also highlighting the conflicting aspects of this subject. To contextualize the narratives depicted in the photographs of live model lessons, the author draws upon not only contemporary Lithuanian events but also foreign examples, with a particular focus on the portrayal of women and the sitters, both male and female. Vaida Sirvydaitė's contribution explores the interaction between two art-representing institutions – the Kaunas School of Art and the M.K. Čiurlionis Gallery – during the interwar period. Drawing from the wealth of documentary and iconographic material stored in the Photo Library, Documentation, and Publications Department of the M.K. Čiurlionis National Museum of Art, including photographs, prints, manuscripts, maps, land plans, drawings, archives of artists and organizations, and publications, Sirvydaitė uncovers the history of the relationship between these institutions. Through extensive archival research, connections with various personalities involved in the activities of both institutions are revealed, shedding light on their intertwined histories.

The second chapter, titled “The Influence of the Kaunas School of Art on the Development of Applied Art and Design,” showcases articles that comprehensively analyze the Kaunas School of Art's impact on the advancement of applied art in Lithuania during the interwar period, as well as the state of craftsmanship. These articles delve into lesser-explored aspects of applied art and design across various domains, including craft schools,

ceramics, furniture production, and textiles. Dr. Lijana Šatavičiūtė-Natalevičienė's contribution addresses the teaching of applied art during the 1920s-1930s in Lithuanian craft schools and courses. The article discusses issues related to the training and educational formats for specialists in the applied arts, analyzing the challenges in establishing an artistically oriented education system. Additionally, it highlights significant educational centres and reveals the public's demand for works of applied art. Dr. Raimonda Simanaitienė's article focuses on the Kaunas Art School's influence on the emergence of professional Lithuanian ceramics in the 1930s. It explores the development and progressive modernization of ceramics, influenced by the principles of art deco and national style. The work of Ludvikas Strolis, Vaclovas Miknevičius, Valdemaras Manomaitis, and Emilija Vaškevičiūtė, along with other teachers and graduates of the Ceramics Studio at the Kaunas School of Art during that era, is analyzed. Daina Zozaitė's publication is dedicated to a comparative analysis of Lithuanian and Latvian furniture production during the interwar period. Artists from both neighbouring countries crafted interiors and furniture sets that reflected contemporary trends and addressed the needs of their respective states and societies. The article seeks to illuminate the differences and similarities in furniture design between Lithuania and Latvia, exploring the factors that may have influenced these distinctions. It delves into the work of Latvian artists such as Ansis Cīrulis and Jūlijs Madernieks, while also examining the contributions of Lithuanian furniture makers Jonas Prapuolenis, Gerardas Bagdonavičius, and Jonas Vainauskas. Dr. Odeta Žukauskienė's contribution focuses on the contemporary work of textile teachers at the Kaunas Faculty of the Vilnius Academy of Arts, who carry on the traditions of the Kaunas School of Art. The publication explores the artistic endeavours of renowned artists like Laima Oržekauskienė and Monika Žaltauskaitė-Grašienė, who have played significant roles in shaping the current Kaunas school of textile art as a unique phenomenon. The article highlights the conceptual creativity of these artists and their impact on the contemporary development of Lithuanian textile art in its broadest sense.

The third chapter, titled "The Period and Research of the Kaunas School of Art in the Neighbouring Countries," features three studies

authored by foreign scholars. The first article, by Professor, Dr. Stella Pelšē from the Latvian Academy of Arts, examines the debates between modernists and traditionalists in neighbouring Latvia. It presents diverse viewpoints on the overall development of Latvian art during that period and the differing attitudes regarding the establishment of an academy. The second article in this chapter, by Dr. Inesē Sirica, also affiliated with the Latvian Academy of Arts, introduces novel research material. Dr. Sirica chooses to analyze the work of female graduates of graphic arts studies, thus enriching the discourse on Latvian textile art. This research marks the first attempt in Latvian art history to unveil the evolution of textile art before the establishment of the Department of Textile at the Latvian Academy of Arts in 1961. The study holds relevance not only for Latvian art studies but also for Lithuanian art studies, given their shared historical intersections with the neighbouring country. The final article of this chapter is based on a presentation by Professor Yaroslav Kravchenko from the Lviv National Academy of Arts, titled “Mykhailo Boichuk School of Ukrainian Monumentalism (1917–1937),” delivered in Ukrainian in Kaunas. The author’s colleague Yaryna Popovych helped to prepare the English version of the article, which provides a detailed exploration of the Ukrainian school of monumentalism, its distinctive characteristics, and the artistic endeavours of Mykhailo Boichuk’s talented students, who faced repression under the Soviet regime.

We trust that these texts, complemented by the extensive visual material accompanying them, will broaden the existing knowledge about the Kaunas School of Art and shed light on its creators, both male and female, who upheld its traditions, as well as the diverse contexts directly and indirectly related to its legacy. Our hope is that these insights will serve as inspiration for new research endeavours, offering fresh perspectives and avenues of exploration. Research dedicated to the Kaunas School of Art holds significant importance in the quest for a deeper understanding of Lithuanian visual culture, by situating it within the broader context of European art processes and considering contemporary cultural issues.

Editors